

**Kontra Miklós – Németh Miklós
– Sinkovics Balázs (Szerk.): El-
mélet és empiria a szocioling-
visztikában**

(Budapest: Gondolat Kiadó. 2013.
562 p.)

Az Élőnyelvi Konferencia immáron 17. alkalommal került megrendezésre 2012. augusztus 30. és szeptember 1. között. A helyszínt a Szegedi Tudományegyetem biztosította, a szervezők pedig az egyetem Bölcsészettudományi Karának Angoltanárképző és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke, valamint a Magyar Nyelvészeti Tanszéke. A konferencia most is sok nyelvészt vonzott be határon innenről és túlról, bár ahogy a konferenciakötet *Előszavában* a szerkesztők (Kontra Miklós, Németh Miklós és Sinkovics Balázs) fogalmaznak, az egyre növekvő kutatói mobilitásnak köszönhetően ma már nem lehet olyan könnyen a kutatókat a fent említett kategóriákba besorolni. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a konferenciának egyre több nem magyar résztvevője is van. A konferenciakötet tehát megjelent és 33 tanulmányt tartalmaz, amelyet a felkért névtelen bírálók javasoltak a benyújtott 51 kézirat közül. A kötetet kinyitva az Olvasó olyan lektori, majd a következő oldalon szerzői gárdával találja szembe magát, amely előfeltételezi a kötetbeli írások minőségét és sokszínűségét. A tanulmányok egyszerre sokszínűek és egységesek. A sokszínűséget több

dolog is biztosítja. Egyrészt a szerzők különböző földrajzi területek közösségeit, azok nyelvhasználatát vizsgálják, másrészt pedig a szerzői névsorra tekintve azt láthatjuk, hogy a minden évben visszatérő nevek mellett új nevek is feltűnnek, a doktorandusz hallgatók is helyet kapnak a kötetben, ha írásuk érdemes a megjelentetésre. A tanulmányok bizonyos homogenitást is kapnak azáltal, hogy a konferencia minden alkalommal egy központi téma köré szerveződik, így az előadások és ezáltal a tanulmányok is ebben a témában születnek. A 17. Élőnyelvi Konferencia központi témája a „Nyelvszemlélet, elmélet és módszerek az élőnyelvi kutatásokban” volt.

A kötet szerkezetét tekintve 4 részre oszlik, amelyek terjedelemben is különböznek egymástól. Az *Előszót* a *Plenáris Előadások* rész követi, ahol két kiváló nyelvész, Cseresnyési László és Sándor Klára tanulmányát olvashatjuk. Cseresnyési László a nyelv kommunikáció felőli megközelítése mellett érvel, fontosnak tartja, hogy a nyelv szerkezeti leírásakor annak kommunikatív funkcióját is vizsgáljuk. „Évezredes megfigyelés, hogy egy tárgy szerkezetét a funkciója formálja – valamennyi funkciója. Az tehát, hogy a nyelvet mennyi mindenre használjuk, nem egyszerűen „visszahat” a szerkezetére, hanem determinálja azt.” (p. 16.)

Úgy gondolja, hogy sokat veszíthetünk, ha kirekesztjük a kommunikatív funkciót és a generatív nyelv-

tudomány is sokat vesz az azzal, hogy kizárja a kontextust a nyelv vizsgálatából. Végül a feltételes mondatok elemzése példáján tárja az Olvasó elé, hogyan is képzeletben azt a fajta nyelvészeti elemzést, amely nem hagyja figyelmen kívül a nyelv társadalmi valóságát és világít rá arra, hogy a beszéd szabályai nem a véletlen művei.

Sándor Klára a *Mennyire evolúciós az evolúciós nyelvészet* című írásában felrója, hogy a nyelvi változások irodalma mindaddig kimaradt az evolúciós nyelvészetből. Ennek egyik okaként említi azt, hogy bár a nyelvi változás szociolingvisztikai kutatásából sok adatot nyertünk, de „a tetemes mennyiségű empirikus adatra nem épül átfogó változáselemzés (...)”, és a legutóbbi időkig maga az elméleti háttér is reflektálatlan maradt.” (p. 35.). A szerző a következőkben azzal foglalkozik, hogy a Weinreich és munkatársai (1968) által lefektetett szociolingvisztikai elméleti alapokban kifejtett nyelvi változás elméletét mennyire sikerült beilleszteni az evolúciós keretbe.

A kötet következő részében *Előadások* címmel 21 tanulmány található. A tanulmányok alapvetően három csoportba kategorizálhatók, aszerint, hogy milyen földrajzi terület közösségével foglalkoznak, vagy épp nem korlátozódnak semmilyen közösségre, hanem elméleti-módszertani áttekintést nyújtanak. A szlovákiai magyar közösség nyelvhasználatával foglalkozik 3 tanulmány. Bauko János a közösségi ragadványnevek használatával, Bilász Boglárka a nyelvi ideológiákkal,

Misad Katalin pedig a szlovákiai magyarok szaknyelvoktatásával foglalkozik. Cserniczkó István az ukrán szociolingvisztika nyelvészleletéről ír a szurzsik (az ukrán-orosz társadalmi és nyelvi kapcsolatok következményeként létrejött nyelvváltozat) megítélésében. A tanulmány azért is fontos és jelentős, mert a témában mindaddig csak idegen nyelvű (főként ukrán és orosz) írások születtek és most a nyelvi helyzetbe a kárpát-medencei magyar nyelvészek (és nem nyelvészek) is betekintést nyerhetnek. Ukrajna vonatkozásában a másik tanulmány Molnár Anita doktorandusz tollából született, aki egy igen aktuális probléma, az óvodai nevelési nyelv megválasztásával foglalkozik. A magyarországi nyelvhasználat, kisebbségi helyzettel, nyelvcserével, nyelvi változással, attitűdökkel foglalkozik számos tanulmány a kötetben, melyek valamilyen empirikus kutatás(oka)t is bemutatnak. Borbély Anna egy két évtizedes kutatás elméleti és módszertani kérdéseivel foglalkozik a román-magyar nyelvcseré vizsgálatában. Bokor Julianna a siket szülők halló gyerekeinek identitásáról, Gy. Bazsika Enikő a nyelvi változások tükröződéséről ír a nyelvjárási beszélők nyelvi tudatában, Heltnai Borbála Éva Geresdlak lakosságának nyelvi változásairól, Sólyom Réka a reklámnyelvi neologizmusokról és a hozzájuk kapcsolódó attitűdökről ír, míg Szabó Dávid a szleng kutatási eredményeit mutatja be (ide kapcsolódik Kis Tamás *A megbélyegzett szleng* c. tanulmánya, amely ugyancsak a „Szleng és szoci-

olingvisztika” műhelyben hangzott el). Módszertani kérdésekkel foglalkozik Szabó Tamás Péter és Schirm Anita – míg az előbbi a nyelvi szabálytanulás és szabálykövetés vizsgálatának módszertani és adatértelmezési kérdéseivel foglalkozik, addig Schirm a fókuszcsoporthoz vizsgálati módszer előnyeit mutatja be diskurzuszjelölők vizsgálata példáján.

A további tanulmányok a szociolingvisztikai kutatások valamilyen tágabb elméleti és módszertani kérdésével foglalkoznak. Olvashatunk az innátizmusról, amely mindeddig pszicholingvisztikai kérdésként volt számon tartva, de Fehér Krisztina írásában rámutat arra, hogy milyen fontos ennek a kérdésnek (és más nyelvi kérdéseknek) a vizsgálatához a két terület, a pszicho- és szociolingvisztika, összehangolása. Kontra Miklós megkapó címmel ellátott tanulmánya („*A nyelvészet eltűnhet*” (Walt Wolfram) – és a nyelvi adatok?) elején egy olyan valós veszélyre hívja fel a figyelmet, amelyről Walt Wolfram ír egy 2012-es cikkében. Tanulmányában mégsem ezt taglalja, hanem példákkal alátámasztva arról ír, hogy hogyan tűnhet el az általunk rögzített nyelvi adat és mit tehetünk annak érdekében, hogy adataink megőrződjenek az utókor számára és az etikai vonatkozásokat is betartsuk. Főris Ágota a szaknyelvek szociolingvisztikai és terminológiai megközelítéséről, Gréczi Zsoldos Enikő a történeti szociolingvisztikáról, Hegedűs Attila a dialektológiai mondattani kutatásról ír. Két tanulmány történeti dimenzióban vizsgálódik: Németh Miklós a törté-

neti szociolingvisztika kérdéskörével, míg Sinkovics Balázs azt mutatja be, hogyan folyt a nyelvhelyesség tanítása az iskolákban az 1930-as és 1940-es években.

A konferenciakötet utolsó két része műhelytanulmányokat tartalmaz. A *Nyelvi változók, nyelvhasználat, térbeliség* címet viselő műhely vezetői Bodó Csanád és Vargha Fruzsina Sára voltak. A műhelyek kérdések köré szerveződtek és ezeket esettanulmányok alapján vizsgálták az egyes tanulmányok: Gál Noémi az *l*-kiesésről, Iglai Edit az *ikes* ragozásról, Kocsis Zsuzsanna, Menyhárt József és Presinszky Károly az *ő*-zésről, míg Vargha Fruzsina Sára a *nák*-olásról írt. *Az Uráli nyelvek – szociolingvisztikai elméletek és módszerek* címet viselő műhelyt Sipőcz Katalin és Szeverényi Sándor vezették. A műhely vezetői bevezetőjükben az uráli nyelvek legújabb vizsgálataival kapcsolatban leírják:

„E vizsgálatok rávilágítanak, hogy az egyre erősebb nyelvi veszélyeztetettség ténye mellett nyelvenként különböző tényezők alakítják napjaink szociolingvisztikai jellemzőit az uráli nyelvek esetében.” (p. 478.).

Ezért az egyes műhelytanulmányok a vizsgált nyelvek helyzetét valamilyen szociolingvisztikai aspektusból vizsgálják, előre meghatározott szempontok nélkül. Az udmurt nyelv kapcsán Kozmács István, Salánki Zsuzsa, valamint Speshilova Yulia tanulmányában olvashatunk a sajtónyelvről, vizsgálati lehetőségekről és egy szintaktikai változó megjelené-

séről a nyelvben. A komi-permják nyelv és a média kapcsolatáról pedig Oszkó Beatrix és Ponomareva Larisza szerzőpáros tanulmánya szolgál fontos adalékokkal.

A kötet széles olvasóközönséget céloz meg, hisz olyan témákat boncolgat, amelyeknek a nyelv a társadalomban való megjelenése a tárgya. A nem nyelvészek a nyelvet (főként) mint a kommunikáció eszközt tapasztalják a mindennapjaik során és a szociolingvisztika az a terület, amely ezzel a legszélesebb körben foglalkozik. A laikusok mellett természetesen szól ez a könyv a nyelvészeknek, mert számos olyan nyelvvel kapcsolatos kérdés és kutatás van, ahol szükség van több tudományterület elméletére és módszertani eszközeire. Elengedhetetlen vezérfonal ez a kötet a szociolingvisták számára, mert a terület legújabb kutatás-módszertani eljárásaival foglalkozik.

Jegyzet

Az Élőnyelvi Konferencia fő kezdeményezője Kontra Miklós, az MTA Nyelvtudományi Intézet Élőnyelvi Kutatócsoportjának, majd később az Élőnyelvi Osztályának (1985-2008) vezetője volt (Borbély, 2009). Az Élőnyelvi Konferenciák 1988 óta 1, majd 1996 óta 2 évenként kerülnek megrendezésre valamilyen határon túli vagy magyarországi helyszínen. A konferencia a kárpát-medencei szociolingvisztikai kutatások egyik fő fóruma. A konferenciakötetek megjelenése mellett számos projekt és monográfia is a

konferencián kialakult kutatóközösségek munkájából született

Irodalom

- Borbély Anna (2009). Rövid beszámoló a 15. Élőnyelvi Konferenciáról. *Magyar Nyelv* 105/1, pp. 103–105.
- Weinreich, Uriel – William Labov – Marvin Herzog (1968). Empirical foundations for a theory of language change. In W. Lehmann – Y. Malkiel (szerk.): *Directions for Historical Linguistics*. Austin: University of Texas Press. p. 95 – 195.
- Wolfram, Walt (2012). In the profession: Connecting with the Public. *Journal of English Linguistics*. 40: 111 – 117.

BÁTYI SZILVIA

Mátyás Judit: Az idegen nyelvű szakirodalom olvasásának jelentősége napjainkban

Német nyelvű szakmai szövegek szótár nélküli olvasásának vizsgálata közgazdász hallgatók körében

Olvasásmódszertani ajánlások

(Pécs: Pécsi Tudományegyetem
Közgazdaságtudományi Kar. 2012.
165 p.)

Mátyás Judit könyve a *Folia linguae et communicationis* sorozat 2. köteteként jelent meg. A szerző a nyelvtanulás, az olvasás és a következményes megértés kapcsolatát veszi górcső alá.

Korunkban az idegennyelv-tudás, mégpedig az aktív nyelvtudás jelentősége felértékelődött. Az idegennyelv-tudás mind gazdasági, mind kulturális szempontból nélkülözhetetlen; talán még soha

nem volt ennyire igaz IV. Károly mondása – „Ahány nyelvet beszélsz, annyi embert érsz.” –, mint napjainkban. A legfrissebb, 2012-es Eurobarometer felmérés szerint a magyaroknak csupán 35%-a vallotta önmagáról, hogy anyanyelvén kívül még legalább egy idegen nyelvet beszél, és 13%-uk, hogy legalább két idegen nyelvet. Ezzel hazánk a 27 EU tagállam közül az utolsó helyen szerepel, ezért nem elhanyagolható, miként fejlesszük nyelvtudásunkat, azaz hogyan tegyünk szert minél használhatóbb nyelvtudásra. Mátyás Judit könyvében erre kínál egy lehetőséget: idegen nyelvű szakirodalom olvasását. A szerző kutatásának fókuszában az idegen nyelvű szakmai szövegek értő olvasásának problematikája áll. Célul tűzte ki annak bizonyítását, hogy a szintetikus olvasás módszere és tanulási/olvasási stratégiák együttes alkalmazása eredményesebbé teheti a német nyelvű szakmai szövegek szótár nélküli értő olvasását, a szövegértés folyamatát. Megfigyeléseit a Pécsi Tudományegyetem Közgazdasági Karának hallgatói körében végezte.

A könyv első fejezetében a szerző az interkulturalitás jelentőségét emeli ki, amely az alkalmazható nyelvtudás szerves részét kell, hogy képezze. Jóllehet azon állításával, miszerint „általános nyelvtanulás iránti igény csökkenőben van, és egyre többen a szaknyelvoktatást választják” (20.), nem tudok teljesen azonosulni, tény, hogy napjainkban a szaknyelvoktatás jelentősége növekszik. Az általános- és középiskolában megszerzett nyelvi

ismeretekre, idegennyelv-tudásra épít a felsőoktatás a szaknyelvi ismeretek biztosításával. Sikeres (szak)nyelvoktatás pedig nem képzelhető el az interkulturális szemléletmód kialakítása nélkül.

Mátyás Judit könyvének alcíme – „Olvasásmódszertani ajánlások” – a második fejezetben kerül kifejtésre. A szerző bőséges szakirodalomra támaszkodva tárgyalja az értő olvasás folyamatát, a megértés működését. Nagyon helyesen különválasztja a szótár nélküli értő olvasást, a szövegértést a fordítástól. Rohanó világunkban a naprakészség, a (szakmai) információk mielőbbi birtoklása nélkülözhetetlen a mindennapokban, kiváltképp az üzleti életben. Ezek megszerzésében játszik fontos szerepet az értő olvasás, amely a fordítás „előszobája”. A szerző a szakmai szövegek értő olvasásának fejlesztését vizsgálja. Bemutatja az olvasás alaptípusait, valamint olvasási metódusokat sorakoztat fel. Kiemeli az anyanyelvi nevelés szerepét, ezen belül az olvasástanítást, amely a későbbi idegen nyelvű szakmai szövegek értő olvasását alapozza meg.

A könyv harmadik fejezete a tanulási stratégiákról szól. Nyílt titok, hogy komoly gondok mutatkoznak a diákok tanulási teljesítményében, amelyek sok esetben a megfelelő olvasási/szövegértési és tanulási stratégiák hiányára vezethetők vissza. A könyv írója bemutatja a St. Galleni Egyetem Gazdaságpedagógiai Intézetének oktatói által kidolgozott tanulási/olvasási stratégiákat, amelyek egyetemistáknak ajánlott tankönyv

formájában is megjelentek. A tankönyv ismertetése után a tanulási problémák mérésére szolgáló kérdőívvel ismerkedhet meg az olvasó. Nagyon fontosnak tartom, hogy a diákok a kérdőív kitöltése során szembesülhetnek tanulási gondjaikkal, amelyekre az ajánlott stratégiák segítségével egyben megoldást is nyerhetnek.

A negyedik fejezet az empirikus vizsgálat lépéseit taglalja, míg az ötödik fejezet az értékelés módjáról, az eredményekről és a statisztikai folyamatról szól. Az empirikus tapasztalatok korrekt módon, jól dokumentáltan jelennek meg. A vizsgálat célcsoportja 180 közgazdász hallgató, akik 3, egymástól elkülönített csoportban német nyelvű szakszövegek értésének mérésére szolgáló különböző típusú feladatokat oldottak meg. Az első 60 fő (három 20 fős csoportra osztva) olvasási módszer, stratégiák nélkül, a második 60 fő (három 20 fős csoport) a szintetikus olvasás módszerét alkalmazva, a harmadik 60 fő (ismét három 20 fős csoport) pedig a szintetikus olvasás módszerével és a Svájcban kifejlesztett tanulási/olvasási stratégiák segítségével dolgozott. A szerző megállapítása szerint a szövegértés fejlődése és eredményessége, valamint az alkalmazott módszerek tekintetében a csoportokban párhuzamok figyelhetők meg. Az eredmények részletes kiértékelése után (kétmintás t-próba) kijelenthető, hogy azok a csoportok voltak a legsikeresebbek, akik a szintetikus olvasás módszerét és a célirányos tanulási/olvasási stratégiákat együtt alkalmazták.

Mátyás Judit könyvében egy igen aktuális problémára kínál megoldási lehetőséget: az értő olvasás fejlesztésére. Rávilágít arra a tényre, hogy az olvasási készség fejlesztésének hatására javul a tanulás minősége, illetve a tanulás színvonalának emelése nagyban elősegíti az értő olvasás fejlődését is. A régi, a 70-es években alkalmazott olvasási módszert és a Magyarországon újnak számító, a nyelvoktatás során eddig még nem alkalmazott tanulási/olvasási stratégiákat tudatosan együtt alkalmazza; ez mindenképpen nívó. A régi értékek megbecsülésére hívja fel a figyelmet, ami a monográfia lényeges üzenetének is tekinthető.

Összegzésként elmondható, hogy a könyv szerzője egy tudományos igényességgel megírt egységes szemléletű, koherens munkát hozott létre, amely gondolatébresztő, mindenképpen ötleteket generálhat az értő olvasás fejlesztésére irányuló módszertan tekintetében. A könyv feltűnő erénye a bőséges kitekintő szakirodalom.

Kinek ajánlható a mű? Szakembereknek, szaknyelvet oktatóknak épp úgy, mint felsőoktatásban tanuló hallgatóknak, akik számára a szakirodalom értő olvasása alapvető kötelezettség. Minden érdeklődőnek, akinek az olvasás a tudásszerzés mellett öröm forrása is.

CSAPÓNÉ HORVÁTH ANDREA

**Markó Alexandra (szerk):
Beszédtudomány – az anya-
nyelv-elsajátítástól a zöngেকে-
zési időig.**

(ELTE Bölcsészettudományi Kar és
MTA Nyelvtudományi Intézet, 2012,
Budapest, p. 398.)

A Markó Alexandra szerkesztette kötet bevallottan és vállaltan kettős motivációjú, ahogyan az a szerkesztői bevezetőből is kiolvasható: egyrészt *Festschriftnek*, vagyis születésnapra köszöntőkötetnek szánták a tanulmányok szerzői, a szerkesztő és a *Tabula Gratulatoria* aláírói megünneplendő Gósy Mária kerek évfordulóját, ugyanakkor nem emlékkönyvnek, hanem sokkal inkább a nyelvészeti kutatások jelenlegi állását jól tükröző, ám egyben a jövőbe is mutató, lehetséges kutatási irányokat felvillantó tanulmánygyűjteménynek is szánták a kötetet.

A kötetben összesen huszonegy írás olvasható, amelyek jellemzően meghaladják a rövid szakcikk hosszát, a legtöbb inkább szakmai tanulmánynak mondható. A szerkesztő – nagyon helyesen – úgy döntött, hogy nem egy, hanem két tartalomjegyzék segíti majd az olvasók tájékozódását a kötetben: ezek egyike hagyományos, a kötet elejétől a végéig lineárisan haladva tünteti fel a tanulmányok adatait, egyúttal tematikusan rendezve azokat: fonológia, fonetika – ezen belül szegmentális és szupraszegmentális fonetika –, pszicholingvisztika, beszédtechnológia és retorika, írásjel-tan. A másik, rendhagyó tartalom-

jegyzék viszont e helyett tudományterületek szerinti csoportosításban tünteti fel a tanulmányokat. Az ismertetőben ezt az utóbbi felosztást fogjuk követni, és bár mindegyik tudományterületet megemlíjtük majd, a terjedelmi korlátok miatt csak három tanulmányról szólunk részletesebben, az ajánló végén viszont a teljes tudományterületenkénti tartalomjegyzéket közöljük.

Elsőként a *Régi fogalmak új megvilágításban* című, a tudományterületenkénti felosztásban szereplő egyik fejezet egyik írását, Siptár Péter „*Tényleg van-e degemináció a magyarban?*” című tanulmányát mutatjuk be. A szerző – társszerzőivel együtt – korábban már többször foglalkozott a degemináció kérdésével (Ács & Siptár, 1994; Siptár, 1994, 2001; Siptár & Törkenczy, 2000), most azonban egészen más, fonetikai méréseken alapuló elemzést mutat be, illetve ennek alapelveit és az ezekhez vezető utat tárgyalja. Először bemutatja a geminátatípusok – mögöttes és levezetett gemináták, utóbbin belül pedig a valódi és álgemináták – korábban javasolt reprezentációit, valamint az ezeken végbemenő degeminációs folyamatokat és az ezeket leíró szabályokat.

Ezek után következik a tanulmány újdonságokkal kecsegtető része, mivel a szerző megkérdőjelezi azt a kiinduló álláspontot, mely szerint a gemináták – típusuktól függetlenül – hossza megegyezik két rövid szegmentum időtartamának összegével, azaz egy rövid szegmentum és egy gemináta időtartama között hagyományosan 1:2 arányt szokás feltéte-

lezni. Olasz (2006) tanulmányára hivatkozva viszont Siptár nemcsak cáfolja ezt az axiómát, de Olasz (2007) nyomán még át is értelmezi a degeminációt egy sokkal általánosabb jelenség altípusaként. Olasz (2006) méréseiből nyilvánvalóvá válik, hogy egyrészt igen nagy szórást mutatnak akár a rövid szegmentumok, akár a gemináták időtartamának tekintetében, másrészt az is bizonyítást nyer, hogy a magyarban a gemináták átlagosan nem a rövid szegmentum időtartamának kétszereséig tartanak, hanem ennél szignifikánsan rövidebbek: hosszuk körülbelül a rövid szegmentumok időtartamának 1,62-szorososa.

Olasz (2007) alapján Siptár egy általánosabb és teljesen újszerű keretbe helyezi a degeminációt, és azt feltételezi, hogy a degeminációs hatások nem geminátaszpecifikusak, hanem általában a három mássalhangzóból álló torlódások, a CCC-kapcsolatok fonetikai rövidülésének eredményei függetlenül attól, hogy jobbról vagy balról szegélyezett geminátát tartalmaznak, illetve hogy a gemináták valódi vagy álgemináták-e. A szerző ezt a hipotézist tervezi kísérleti úton bizonyítani vagy cáfolni, és be is mutat egy olyan diagramot, amely alapján látható, hogy *ponttal-ponttól-pontra* szavakban található mássalhangzó-kapcsolatok igen hasonló hosszúságúak, bár eltérő belső felosztásúak. Siptár Péter ígérete szerint tehát a jelenleg folytatott kutatása alapján eldönthető lesz, hogy kell-e fonológiai degeminációt feltételeznünk a magyarban vagy egyszerűen hivatkozhatunk egy álta-

lános, a háromelemű mássalhangzókapcsolatok belső időviszonyaira vonatkozó magyarázatra.

A második, részletesebben is bemutatni kívánt írás Navracsics Judit és Sárly Gyula „*Magyar-angol kétnyelvűek írott nyelvi mondatfeldolgozási sajátosságai – a nemek tükrében*” című írása *A beszédfeldolgozás aspektusai* című tudományterületi fejezetben. A szerzők két szempontot vizsgáltak magyar-angol kétnyelvűeknél: egyrészt ellenőrizték azt a feltételezésüket, hogy a tipológiailag különböző nyelvek – mint például a javarészt agglutináló magyar és flektáló angol – morfoszintaktikai feldolgozási sebessége olvasott szöveg esetében eltérő lesz, mivel az agglutináló nyelvekben a morfoszintaktikai jegyek és megszorítások hamarabb felismerhetők, mint a flektáló nyelvekben. A szerzők második hipotézise szerint a szemantikai feldolgozás hosszabb időt vesz igénybe és nem a nyelv tipológiai besorolása, hanem az adott nyelv dominanciája a döntő tényező a feldolgozási sebességet illetően. Végül, de nem utolsósorban a szerzők azt várták, hogy a különböző nemek képviselői különböző sebességgel és helyességgel fogják megítélni a megjelenő mondatok helyességét a felmérésben.

A bevezetés után, melyben a szerzők áttekintik a deklaratív és a procedurális memória szerepét a nyelvi feldolgozásban, a nyelvi értés modelljeit és a nyelvi értés pszichofizikai módszerekkel való vizsgálatát, bemutatják az elvégzett kísérletsorozatot. A gyűjtött adatmennyiség 42

magyar-angol kétnyelvű személy – 50-50%-ban nő, illetve férfi, átlagosan rendre 34, illetve 36 évesek – nyelvhelyességi ítélete összesen 240 mondatról, melyek pontosan fele-fele angol, illetve magyar. Mindegyik nyelven a mondatok fele, azaz 60 mondat kontrollmondat volt, azaz mind szintaktikai, mind szemantikai szempontból helyes, míg a fennmaradó mondatok fele, azaz-30-30 mondat, szintaktikailag vagy szemantikailag volt hibás – de nem voltak mindkét szempontból hibás mondatok. A kísérleti alanyoknak egy számítógép billentyűzetén egy-egy billentyű lenyomásával kellett jelezni, hogy a képernyőn látható mondat helyes vagy helytelen.

Az első hipotézist a kísérleti eredmények igazolták, hiszen mind a kontrollmondatok, mind pedig a hibás mondatok esetében – függetlenül attól, hogy szintaktikailag vagy szemantikailag voltak rosszak – a magyar mondatok feldolgozása szignifikánsan rövidebb volt, mint az angol mondatoké. A két nyelv közötti további különbségnek azt találták a szerzők, hogy a magyarban szignifikánsan többször döntöttek jól a helyes magyar mondatokról, mint a szemantikailag helytelen mondatokról, míg az angolban a helyes mondatokról szignifikánsan többször döntöttek jól a helyes mondatokról, mint a szintaktikailag rossz mondatokról. A hibás magyar mondatokról való döntés nemcsak gyorsabb volt, mint az angol mondatoknál, de a döntés helyessége is szignifikánsan magasabb arányú volt az angolénál. Végül, de nem utolsó sorban, a ne-

mek közti különbségekkel kapcsolatos hipotézis is igazolódott, mivel a nők átlagosan gyorsabbak voltak mind az L1-ben, mind az L2-ben láttott mondatokról való döntésben. A férfiak szignifikánsan lassabbak voltak a szemantikailag inkongruens mondatokról való döntésben, mint a kongruens mondatok megítélésében, a nők viszont a szintaktikai hibát tartalmazó mondatokat a második nyelven még a helyes mondatoknál is gyorsabban ismerték fel, ami a lokális szerkezetek prioritására utal a szerzők szerint. Míg a döntés sebességében volt szignifikáns különbség a férfiak és nők között, a döntés helyességével kapcsolatosan ugyanez nem áll fenn.

Harmadikként Ruth Huntley Bahr és Stacy N. Kile „*The influence of African American English on the perception of final consonant devoicing*” című tanulmányát mutatjuk be a *Zöngé, zöngéesség, zöngétlenedés* című tudományterületi fejezetből, amelyben a szerzők a következő kérdésekre keresték a választ: 1. Az afrikai-amerikai angol nyelvváltozat (AAE) használata vajon befolyásolja-e a zöngés-zöngétlen kontraszt percepcióját VC-alakú értelmetlen szótagokban? 2. Befolyásolja-e az életkor – illetve, hogy a gyermek hányadik osztályba jár – a zöngés-zöngétlen kontraszt percepcióját VC-alakú értelmetlen szótagokban? 3. Van-e kapcsolat a beszédfelismerési feladatokban mutatott teljesítmény és a fonológiai tudatosságot vizsgáló vizsgálaton szerzett pontszámok között?

A feltett kérdések azért érdekesek, mert épp az AAE-t beszélőkre jellemző egyik kiejtési sajátosság a zöngés zörejhangok zöngétlenítése szóvégi helyzetben, azaz például a *cup* és *cub* szavak közötti kontraszt neutralizációja.

A szerzők sztenderd amerikai angolt és afrikai-amerikai angolt beszélő óvodás és általános iskolás – első és második osztályos – tanulókat teszteltek kétféle feladattal: egyrészt jelezniük kellett, hogy két bejátszott értelmetlen szótag azonos volt-e vagy különböző, másrészt jelezniük kellett, amikor egy lejátszott hangban (zöngésséggel kapcsolatos) változást észleltek. Az értelmetlen szótagok manipuláltak voltak, mivel a zöngés szótagvégi mássalhangzót tartalmazó szótagban különböző mértékben lerövidítették a magánhangzót, illetve megnövelték a mássalhangzó zárkomponensét. Ezt az eredetihez képest 25-50-75 -100%-kal módosították.

Érdekes módon a tanulók a kísérletben nem a hipotézisnek megfelelő eredményeket mutattak: egyrészt az összehasonlító kísérletben a tanulók nem mutattak szignifikáns különbséget, azaz megközelítőleg egyforma helyességgel ismerték fel a zöngés, illetve zöngétlen zörejhangokra végződő értelmetlen szótagokat. A változásészlelési feladatban jelentkező eltérések összefüggést mutattak a tanulók életkorával, hisz a szerzők értelmezése szerint az óvodások csak akkor észlelték a különbséget, amikor az már maximális volt – azaz a 100%-os értéknél –, míg a második osztályosok esetében nagyjából azo-

nos gyakoriságúak voltak a válaszok a 0-25-50-75-100%-os értékeknél, kivéve a legutóbbit, amely a többinél kissé gyakoribb volt. A harmadik kérdéssel kapcsolatban azt találták, hogy a változásérzékelő feladatban az AAE-t beszélő gyerekek leggyakrabban a 100%-os változási értékig, azaz a teljes kontrasztig vártak. A szerzők azonban megjegyzik, hogy korántsem biztos, hogy ez arra utal, hogy az AAE-t beszélő gyerekek általi zöngésség/zöngétlenség észlelése elmaradna a többiekétől, hiszen ezt az eredményt az is okozhatja, hogy a gyerekek más tulajdonságok alapján azonosítják a zöngés/zöngétlen hangokat. A szerzők a kérdésre további kísérletek során tervezik megkeresni a választ.

A fenti három tanulmány kiválóan szemlélteti egyrészt a tudományterületek igen széles skáláját, másrészt azt a tényt is, hogy bár *Festschrift*-kötetről van szó, a kötet legalább annyira jövőbe mutató munka, mint amennyire emlékkönyv – és innen is boldog születésnapot kívánunk Gósy Máriának.

A kötet tanulmányai:

Régi fogalmak új megvilágításban

Siptár Péter: Tényleg van-e a magyarban degemináció?

Varga László: Van-e magyar mellékhangsúly?

Gyarmathy Dorottya: Kétarcú újraindítás

Életkori sajátosságok a beszédben

Vesna Mildner – Martina Bajzec: Language acquisition in Croatian 5- to 7-year-old children: Where have gender differences gone?

Deme Andrea: Óvodások magánhangzóinak akusztikai jellemzői

Neuberger Tilda: A spontán beszéd grammatikai fejlődése – a KFM-módszer alapján

Bóna Judit: A spontán beszéd sajátosságai idősödő és matuzsálemi korban

A beszédfeldolgozás aspektusai

Imre Angéla: Beszédészlelési vizsgálatok német anyanyelvű gyermekek körében

Menyhárt Krisztina: Pom-pom és barátai. Rajzfilmek produkciós és percepciószemszögből

Horváth Viktória: a hezitációs jelenségek percepciószempontból

A. Jászó Anna: A retorikai elemzésről

Navracsics Judit – Sály Gyula: Magyar-angol kétnyelvűek írott nyelvi mondatfeldolgozási sajátosságai – a nemek tükrében

Zöngé, zöngéesség, zöngételedés

Damir Horga: The influence of supralaryngeal settings on phonation

Grácsi Tekla Etelka – Kohári Anna: A zöngékezdesi idő egy módszertani kérdés függvényében

Ruth Huntley Bahr – Stacy N. Kile: The influence of African American English on the perception of final consonant devoicing

Prozódiai sajátosságok (az írástól a felolvasáson át a spontán beszédig)

Keszler Borbála: Az intonációs-szünetjelölő írásjelhasználat bizonyítékai a régi (főként 16. századi) magyar nyelvelmékekben

Markó Alexandra: A magyar hangsúly realizációjának és észlelésének

összefüggése felolvasásban és spontán beszédben

Váradí Viola: Bekezdések a spontán beszédben

Gocsál Ákos: A beszéd alaphangmagasságának mérése spontán beszédből és izolált [★] hangokból, férfi és női beszélőknél

A beszéd információtechnológiai vonatkozásai

Beke András: Beszélőfelismerés kevert Gauss-modellekkel

Olaszy Gábor: Gondolatok a gépi beszéd előállításáról 2012-ben

Irodalom

Ács Péter és Siptár Péter (1994) Túl a gondozott beszédre. In: Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 2. Fonológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 550-580.

Olaszy Gábor (2006) *Hangidőtartamok és időszervezeti elemek a magyar beszédben*. Nyelvtudományi Értekezések 155. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Olaszy Gábor (2007) *Mássalhangzókapcsolódások a magyar beszédben*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 72. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Siptár Péter (1994) A mássalhangzók. In: Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 2. Fonológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 183-272.

Siptár Péter (2001) Degemináció. In: Bakró-Nagy Marianne – Bánréti Zoltán – É. Kiss Katalin (szerk.) *Újabb tanulmányok a strukturális magyar nyelvtan és a nyelvtörténeti köréből*. Kiefer Ferenc tiszteletére barátai és tanítványai. Osiris Kiadó, Budapest, 291-303.

Siptár Péter és Törkenczy Miklós (2000) *The phonology of Hungarian*. Clarendon Press/Oxford University Press, Oxford.

SZENTGYÖRGYI SZILÁRD

A KÖVETKEZŐ OLDALAKON DAVID SINGLETON LEGÚJABB KÖNYVEIRŐL SZÓLÓ RECENZIÓKAT KÖZLÜNK. ÍGY KÖSZÖNTJÜK ŐT A PANNON EGYETEM MAGYAR ÉS ALKALMAZOTT NYELVTUDOMÁNYI INTÉZET OKTATÓI KÖZÖTT

Larissa Aronin – David Singleton: Multilingualism
(Amsterdam: John Benjamins, 2012.)

Larissa Aronin és David Singleton angol nyelvű könyve az IMPACT: Studies in Language and Society sorozat 30. részeként jelent meg a John Benjamins könyvkiadónál, 2012-ben. A kötet hiánypótló jellegű: a többnyelvűség napjainkban egy sokak által kutatott terület, s bár világszerte számos vizsgálat folyik ebben a témakörben, mindeközéig nem jelent meg egy olyan munka sem, amely ilyen részletességgel, összefoglaló jelleggel vezetné be az olvasót a többnyelvűség világába. Larissa Aronin és David Singleton napjaink főbb kutatási gócpontjaival ismerteti meg az olvasót.

A könyv 10 fejezetből épül fel: az első, bevezető részében megismerkedhetünk a két- és többnyelvűség definícióival és terminológiájával. A szerzőpáros a két- és többnyelvűség Braun szerinti maximalista szemléletű szűk értelmezésétől indul el, miszerint két vagy több nyelv aktív, teljesen egyforma kompetenciájú ismerete tekinthető többnyelvűségnek (Braun 1937), majd jut el Hall definíciójához, miszerint a két-és többnyelvűség az, amikor „az egyén

csupán részben ismeri és tudja használni a másik nyelv grammatikai szerkezeit” (1952).

Mivel a további nyelvekben való jártasságot gyakran az anyanyelvhez hasonlítva mérik, a szerzőpáros elengedhetetlennek tartja olyan kifejezések pontos meghatározását, mint *anyanyelvi*, *kétnyelvű*, *többnyelvű beszélő*.

A második fejezet a *Többnyelvűség: Néhány bevezető gondolat* alcímet viseli, és a nyelvekről való gondolkodást három szempontból veszi górcső alá: mint az emberiség sajátos tulajdonát, mint képességet és mint eszközt. Az első megközelítés felőli leírásban a nyelv emberi és állati kommunikációban betöltött szerepéről kaphatunk mélyreható információkat, majd a szerzőpáros megállapítja, hogy az emberek kommunikációs rendszerének azon jellegzetessége, hogy két- és többnyelvű közegben is kiválóan funkcionál, egyedülálló, s nem emberi fajokra egyáltalán nem jellemző. A nyelv eszközzemléletű megközelítésében olyan, a társadalommal és nyelvhasználattal kapcsolatos, sürgősen megválaszolendő kérdéseket vetnek fel, mint például a kétnyelvűség és nyelvelsajátítás kapcsán felmerülő, nyelvekben való különböző fokú jártasság és kompetencia. Javaslatuk szerint a kétnyelvűek egy nyelvű beszélőkkel való összehasonlításával fel kellene hagyni, helyette a holisztikus nézetnek kellene elterjedőben lennie.

A harmadik fejezet a többnyelvűség társadalmi változások felőli megközelítését állítja középpontba,

mely főként a mobilitásnak és a modern technikai vívmányoknak köszönhető. A többnyelvűség és globalizáció folytonos kölcsönhatásban állnak egymással, a globalizáció összes velejárója így a többnyelvűség jelenségére is kihat. A szerzőpáros különbséget tesz „történeti” és jelenkori többnyelvűség között is, s e különbség abban rejlik, hogy adott nyelv milyen mértékben képezte/képezi szerves részét egy bizonyos közösségnek.

Ennek kapcsán két jelenkori vonulatról beszélhetünk: az angol mint világnyelv térhódítása, valamint a nyelvek közötti diverzitás rohamos növekedése, mely többek között a hajdanán stigmatizált nyelvek elismeréséhez is elvezet. E fejezet végén a szerzőpáros arra a helytálló következtetésre jut, hogy a többnyelvűség jelensége immáron elválaszthatatlanul összefonódott a globalizációval.

A negyedik fejezet a *Domináns Nyelv Konstelláció* (DLC – Dominant Language Constellation) alcímet viseli, s a többnyelvűség kommunikációban betöltött funkcióinak hangsúlyozásáról a társadalmi aspektusra terelődik a szó.

A szerzőpáros leszögezi, hogy a DLC-nek ugyan sok köze van a *nyelvi repertoár* fogalmához, mégis eltér attól. E megközelítés még finomításra szorul, ám az már most is jól kivehető, hogy a DLC kiváló lehetőséget nyújt a többnyelvűség számos tényezőjének vizsgálatához, egy sokkal részletesebb és rendszeresebb megközelítést téve így lehetővé. Napjainkban sokkal inkább nyelvek együttállásáról beszélhe-

tünk, mint egy olyan nyelvről, amely teljes mértékben megfelel a nyelvvezérelt megismerés, kommunikáció követelményeinek. Felvetésük szerint, bár egy többnyelvű számos nyelven keresztül tud következtetéseket levonni, mégis akad 2-4, amely ebben a folyamatban domináns szerepet tölt be. E nyelveket a mindennapi kommunikáció során több célra is felhasználhatja a nyelvhasználó, a többi azonban csak speciális helyzetekben alkalmazható.

A *Többnyelvű és egyéni fejlődés* c. ötödik fejezet az egyén nyelve és identitása közötti kapcsolatra próbál fényt deríteni. Az egyéni többnyelvűség nem csak a többnyelvűségkutatók számára biztosít termékeny táptalajt újabb kutatásokhoz. Az egyéni többnyelvűség nem teljesen független a közösségi többnyelvűségtől, mégis egy igen speciális fajta a többnyelvűségnek. A többnyelvűség ebben az értelmezésben egy állapot, a személyiség fejlődésének mérőszáma. Példának okáért, az eszperantó mesterséges nyelv beszélői azért döntenek úgy, hogy megtanulják e nyelvet, mert a nyelv többi beszélőivel akarnak azonosulni, egy olyan típusú emberrel, aki egy effajta nyelvet meg szeretne tanulni. Co-okra (1992) hivatkoznak, aki kiemeli, hogy a többnyelvű egyén nem több egynyelvű összetétele, hanem inkább egy olyan egyén, aki az egynyelvű nyelvi kompetenciákon túl más nyelvi kompetenciákkal is bír. Az olyan befolyásoló tényezők, mint a kor, a környezet, vagy az iskolázottság, nagyban hozzájárulnak a

nyelvek elsajátításának milyenségéhez.

A hatodik fejezet a *Nyelvi fejlődés többnyelvű feltételek mellett* alcímet kapta, és olyan környezeti befolyásoló tényezőkkel foglalkozik, amelyek segítségével a többnyelvűek egy, kettő vagy több nyelvben is jelentős fejlődésen mehetnek keresztül. A szerzőpáros több eshetőséget is említ, pl. előfordulhat, hogy a szülők otthon egy vagy több nyelvet is beszélnek, míg otthonukon kívül megint másik(ak)at. Rávilágítanak arra is, hogy a szakirodalomban vita tárgyát képezi a többnyelvűek tárolási rendszere. Vajon a többnyelvűek egy rendszerben tárolják nyelveiket, vagy külön; vajon bizonyos szavak csak az egyik nyelven érhetőek el, avagy nem? Macnamara (1966) tanulmányára hivatkozva leírják, hogy azok a gyerekek, akik korai életrészekben több nyelvet is megpróbáltak elsajátítani, nem sok sikerrel jártak, ám a szerzőpáros ellentétes konklúziójú tanulmányokat is felsorakoztat (pl. Cummings 1977), melyek arra engednek következtetni, hogy a többnyelvű gyerekek nagyobb metanyelvi tudatossággal és kreativitással rendelkeznek fokozott szóészlelési tudatosságuk miatt. Ez a fejezet önmagában is kiválóan alkalmas arra, hogy a többnyelvűséggel kapcsolatos gyakorlati jellegű kérdésekre válaszokat leljen az olvasó.

A hetedik fejezet a szerzők saját kialakítású csoportosításával kezdődik az egynyelvűséggel kapcsolatos vizsgálatokat illetően. A többnyelvűség tipologizációja igen összetett,

mivel maga a fogalom is egy komplex jelenséget alkot. A szerzőpáros rámutat arra, hogy a kutatók gyakran nehézségekbe ütköznek akkor, amikor a beszélőket a beszélt nyelvek száma szerint próbálják csoportosítani, ami a nyelvváltozatoknak és a nyelvben való jártasságnak köszönhető. Edwards (1994) három részből álló *beszélő, helyzet* és *nyelv* felosztása helyett Singleton és Aronin a *nyelvhasználó, környezet* és *nyelv* felosztást tartja szerencsésnek. Ebben az esetben a *nyelvhasználó* nemcsak a beszélőt foglalja magában, de az írásban vagy jelekkel kommunikálókat is, míg a *környezet* terminus használata a *helyzet* helyett egy sokkal szélesebb körű megközelítést tesz lehetővé. Ezt követően Baker (1988) kétnyelvű képzési rendszerét tárgyalják. Köztudott, hogy a kétnyelvű iskoláztatási formák nagyban különböznek egymástól, a szubtraktív nézetektől kezdve olyan nézetekig, amelyek a nyelvtanulásra mint lehetőségre tekintenek, s egyértelműen ez utóbbit kellene támogatni.

A nyolcadik fejezet a *Többnyelvű monolit?* alcímet viseli, a nyelvek egymásra hatását kitűzve vizsgálatának tárgyául a felnőttkori többnyelvűséggel összefüggésben. A szerzőpáros több kutató nézeteit is részletesen tárgyalja, akik szerint a többnyelvű agyban a nyelvek szeparáltan helyezkednek el. E nézetek létrejöttét agyi sérülések és betegségek tanulmányozásai támogatták, amikor is e rendellenességek következtében az egyik nyelv érintetlen maradt, míg a másik elveszett. E nézetet erő-

sítik az olyan esetek is, amikor bizonyos esetekben az egyén úgy dönt, felhagy addigi nyelvének használatával, s egy másikat kezd el helyette használni. A szerzőpáros ezt a „multikompetencia” (v.ö. Cook, 1992) fogalmával próbálja ellensúlyozni, ahol a nyelvhasználók egy skálán mozognak nyelveik között, gyakran elmosva a nyelvek közötti határvonalakat (Harris, 1998).

A szerzőpáros ahelyett, hogy messzemenő következtetéseket vonna le e nézetek egymásnak feszüléséből, s megpróbálná eldönteni a vitát, jelenkori kutatások és vizsgálatok bemutatásával arra hívja fel a figyelmet, hogy a nyelvek egymásra hatása következtében létrejövő nyelvi tudatosság egy kivételesen komplex feldolgozási folyamatot igényel.

A kilencedik fejezet jelenkori többnyelvűségi kutatásokat sorakoztat fel, melyek a nyelvi tájkép és nyelvi ökológia témaköreit ölelik fel. Mindezen kutatások kiválóan alkalmasak arra, hogy a többnyelvűségről egy sokkal átfogóbb képet kapjunk. A szerzőpáros mélyreható pszicholingvisztikai vizsgálatokkal kívánja hangsúlyozni a többnyelvűség dinamikus természetét, valamint az egy-, két- és többnyelvűség kvalitatív és kvantitatív különbségeit. Ezek a későbbi kutatások segítségével egy sokkal átfogóbb elméleti háttérrel nyújthatnának, s gyakorlati eredményekkel járulhatnának hozzá a többnyelvű képzési rendszerek fejlesztéséhez.

A tizedik fejezet röviden összefoglalja az előző fejezeteket, kiemelve az emberiség legnagyobb kincsé-

nek, a nyelvnek egyediségét és páratlanságát. Miközben leszögezzük, hogy a többnyelvűség nem egy új jelenség, abban bizonyosak lehetünk, hogy egy egyre terjedelmesebb kutatási terület célpontjává növi ki magát.

A könyv kiváló ismertetőként szolgál laikusok számára is, és nyújt átfogó képet a többnyelvűségről. A szerzőpáros a többnyelvűséget teljes valójában vizsgálja, annak minden vonulatára kiterjedően. Legfőként a globalizáció szerepét tárgyalja, mely nagyban hozzájárult a többnyelvűség elterjedéséhez. Ahhoz, hogy a lehető legátfogóbb képet kapjunk e tudományterületről, a szerzőpáros egy történeti áttekintést nyújt arról, hogyan változott a többnyelvűség minőségi megítélése, s pontosan körülírja azokat a perspektívákat, amelyek hozzájárultak e kutatási terület fejlődéséhez. E részletes és alapos történeti és kutatási áttekintés az oka annak, hogy ez a munka kiváló tankönyvként is szolgálhat oktatók és kutatók számára egyaránt. Több olyan területet is bemutatnak, melyek ismerete elengedhetetlen a többnyelvűség megértésében. A többnyelvűség mint kutatási terület egy viszonylag fiatal tudományág, így a szerzőpáros által tett erőfeszítés, hogy felhívja a figyelmet e terület további kutatási szükségleteire, dicséretes és figyelemreméltó.

Irodalom

Baker, C. (1988) *Key Issues in Bilingualism and Bilingual Education*. Clevedon: Multilingual Matters.

- Braun, M.** (1937) *Beobachtungen zur Frage der Mehrsprachigkeit*. Göttingische Gelehrte Anzeigen, 115-130.
- Cook, V.** (1992) Evidence for multi-competence. *Language Learning*, 42 (4), 557-591.
- Cummings, J.** (1977) A comparison of reading skills in Irish and English medium schools. In V. G. (ed.), *Studies in Reading* (pp. 128-134). Dublin: Educational Co. of Ireland.
- Edwards, J.** (1994) *Multilingualism*. London: Routledge.
- Hall, A. R.** (1952) Bilingualism and applied linguistics. *Zeitschrift für Phonetik und allgemeine Sprachwissenschaft*, 13-30.
- Harris, R.** (1998) *Introduction to Integrational Linguistics*. Oxford: Pergamon.
- Macnamara, J.** (1966) *Bilingualism and Primary Education*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

VARGA CSILLA

David Singleton, Joshua A. Fishman, Larissa Aronin, Muiris Ó Laoire (szerk.): Current Multilingualism A new linguistic dispensation
(Boston/Berlin: Walter de Gruyter, Inc. 2013. 375 p.)

A kötet az angol nyelvű *Contributions to the Sociology of Language* című sorozat 102-ik köteté, amely a globalizálódó világban jelen lévő többnyelvűséget kutatja szociolingvisztikai aspektusból. A könyvben helyet kapó tanulmányok mind a többnyelvűség globális és helyi szintű alkalmazását kutatják, továbbá leírást adnak arról, hogy melyek azok a fő tényezők, amelyek szerepet játszanak a jelenkori többnyelvűség kialakulásában.

A könyv 15 fejezetből áll, amelyek a többnyelvűségi szituációk egyedülálló jellemzőit veszik górcső alá. A legelső fejezetben olvasható a tanulmánykötet szerkesztőinek célja: egy új, gyakorlatiasabb és konkrétabb nyelvészeti megközelítést szeretnének vinni a többnyelvűség elméleti keretei közé. Összehasonlítva a korábbi helyzetekkel, állapotokkal, ma a többnyelvűség másképpen realizálódik a világ minden táján, így a nyelvészetnek is ehhez kell alkalmazkodnia. Két fő „trendet” állapított meg a tudomány, amely a mai globális többnyelvűségi helyzetet jellemzi: 1. az angol mint nemzetközi nyelv használatának példátlan mértékű terjedése, 2. a nyelvek rendkívüli változatossága a használatban (6.). E két tényező megjelenését vizsgálják tovább a kötet szerzői szűkebb, illetve szélesebb területeken.

A bevezető fejezet után 3 nagyobb egységre oszlik a könyv: az elsőben a nyelvoktatás és nyelvtanulás áll a középpontban, a másodikban a többnyelvűség társadalmi aspektusai, az utolsóban pedig a nyelvpolitika.

Az első egység szerzői Vivian Cook, Sandro Caruana és David Lasagabaster, John Harris és Jim Cummins, továbbá Ofelia Garcia. Cook az angol nyelv (L2) funkcióiról és státuszáról ír, és azt állapítja meg, hogy az angol L2 használókat különböző kategóriák szerint kellene vizsgálni, nem pedig egységes, homogén csoportként. Caruana és Lasagabaster Máltát és a baszk autonóm csoportot hasonlítja össze többnyelvűségi szempontok alapján, míg

Harris és Cummins a bemelegítési oktatási stratégiát vizsgálja ír nyelvi kontextusban. Az egység utolsó fejezetében pedig Garcia egy szélesebb és átfogóbb nézőpontot mutat be a kétnyelvűség és nyelvoktatás oldaláról.

A második egységben a többnyelvűség különböző szintjeiről olvashatunk, amelyek kapcsolódnak mind a szociolingvisztikához, mind pedig a nyelv szociológiájához. Singleton, Aronin és Carson az írországi kisebbségek nyelvhasználatát vizsgálja, egy új szempontból megvilágítva ezáltal a kisebbségek nyelvi helyzetét. Guus Extra az emigránsok nyelvhasználatát tárgyalja otthoni és iskolai környezetben, Jelena Mihaljevic-Djigunovic tanulmánya pedig a horvátok két- és többnyelvűségéről szól. Norbert Dittmar és Paul Steckbauer a berlini beszédközösséget vizsgálja a rendszerváltás és Németország újraegyesítése utáni időszakról. A 9. fejezet Moha Ennaji tanulmánya, aki a marokkói arab nyelvváltozatokat jellemzi: a klaszikus arabot, a standard és a marokkói arabot. Az egység utolsó fejezetében Camilla Bardel, Ylva Falk és Christina Lindqvist egy svéd többnyelvűségi kutatást mutat be, amelyben a svéd különböző változatait vizsgálják Stockholm, Rinkeby, Malmö és Göteborg területén.

A kötet utolsó nagy egységét 5 fejezetre osztották fel. Joshua Fishman a jiddis mint veszélyeztetett nyelvi stáuszát határozza meg. Tjeerd de Graaf folytatja a veszélyeztetett nyelvek vizsgálatának sorát, de oroszországi viszonylatban. Renate

Kärchner-Ober tanulmánya a malajziai többnyelvűség, nemzeti nyelvpolitika és oktatási reform közti kapcsolatról szól. A 14. fejezetben Vasiliki Georgiou az írországi egészségügyi szolgáltatásban észlelhető kommunikációs problémákat tárgyalja mind a páciensek, mind az egészségügyi dolgozók oldaláról. A fejezet kitér az emigránsok és ír ajkúak helyzetére is. A kötet Kathleen Heugh tanulmányával zárul, aki Etiópia és Dél-Afrika többnyelvűségi térképét tárja az olvasók elé, kiemelten koncentrálna az oktatási szféra nyelvpolitikájára.

A *Current Multilingualism* nemcsak újabb szociolingvisztikai perspektívákat tár az olvasók elé, hanem friss kutatási eredményekkel a világ többnyelvűségi helyzetéről is részletes képet ad.

MAGASHÁZI VIRÁG

David Singleton – Vera Regan – Ewelina Debaene: Linguistic and Cultural Acquisition in a Migrant Community

(Bristol: Multilingual Matters. 2013. 182 p.)

A 'Nyelvi és kulturális elsajátítás egy migránsközösségben' című könyv az írországi, franciaországi és ausztriai diaszpórában élő lengyel közösségek nyelvi és kulturális jellemzőivel foglalkozik. A Multilingual Matters gondozásában 2013-ban jelent meg Bristolban a Second Language Acquisition-sorozat

(SLA) 69. kötetként, angol nyelven. Szerkesztői — Singleton, Regan és Debaene — a másodiknyelv-elsajátítás neves kutatói, a 2007 és 2010 között futó *Second language acquisition and native language maintenance in the Polish diaspora in Ireland and France* ('A lengyel diaszpóra másodiknyelv-elsajátítása és anyanyelv-fenntartása Írországban és Franciaországban') projekt vezetői. A kötet ennek a projektnek a szocio- és pszicholingvisztikai eredményeit tartalmazza, ausztriai kutatásokkal kiegészítve.

A könyv nyolc fejezetből épül fel, amelyek közül az első öt az L2-elsajátításhoz és -fenntartáshoz a társadalom oldaláról közelít. Az utolsó három fejezet elsősorban pszicholingvisztikai oldalról vizsgálja az írországi lengyelek angolnyelv-elsajátítását.

Az első, *Kivándorlás vs. mobilitás. A lengyel közösség esete Franciaországban és Írországban* című fejezetben (1–27) Ewelina Debaene az 1980-as évek Franciaországában és a 2004 után Írországban megjelenő lengyel diaszpórával foglalkozik komparatív, leíró szempontból. Összevetésének célja, hogy a Franciaországban már lezajlott folyamatok segítsék annak megértését, milyen tényezők befolyásolhatják a lengyelek integrálódását Írországban.

Két különböző csoportot vizsgált négy francia városban: egyrészt tíz olyan házaspárral készített interjút, akik gyerekeikkel együtt véglegesen letelepedtek. A másik csoportba tizenöt, kulturális vagy diplomáciai munka miatt kitelepült interjúalany

került. Az eredmények azt mutatták, hogy a lengyel bevándorlók és a francia kormány is mindent megtettek annak érdekében, hogy a lengyelek asszimilálódjanak a francia társadalomba, s nagyon kevés hangsúlyt fektettek a lengyel nyelv és kultúra fenntartására.

Az Írországban, Dublinban munkát vállalt harminc interjúalannyal történt beszélgetés és a helyi média elemzése a francia példával ellentétben azt mutatta ki, hogy a Lengyelország EU-s csatlakozása után kivándoroltak erősen őrzik lengyel identitásukat, mi több, az írek is egyre inkább érdeklődnek a lengyel nyelv és kultúra iránt.

A második, *A könyvárus és a kosárlabda-játékos: mesék a francia Polóniából* című fejezetben (28–48) Vera Regan a Franciaországban végzett kutatását mutatja be, amelyek során kvalitatív és kvantitatív vizsgálatnak vetette alá adatközlői beszédét. Az irányított interjúk során felvett szövegeket a GoldVarb 2.0 program (ROBINSON et al. 2001) segítségével kódolta és elemezte, kiemelve a *ne* tagadószo használatát. A beszélt franciában a *ne* törlése stabil változó, s Regan hipotézise az volt, hogy minél hosszabban él valaki francia nyelvterületen, annál valószínűbb, hogy az anyanyelvű beszélőkhöz hasonlóan nagy arányban törli a *ne* tagadószt. Az eredmények igazolták, hogy a hosszan francia környezetben élt lengyelek az L1-beszélőkhöz hasonlóan 80% körül törlik a *ne*-t, ugyanakkor a legrégebb óta ott élő „könyvárus” törölt legritkábban, míg a valamivel rövidebb

ideje kint élő „kosárlabda-játékos” nagyon magas arányban törölt.

Végül arra jutott Regan, hogy elsősorban az identitástudat határozta meg a változó jelenlétének nagyságát: az a bevándorló, aki jövőjét Franciaországban képzei el, s jobban tud azonosulni a francia identitással az L1-beszélőkhöz, jobban közelít a *ne* törléseinek arányával.

A harmadik fejezetben (49–72) Niamh Nestor a *Like* diskurzusjelölő (megj.: partikula) *pozicionális eloszlásával* foglalkozik az írországi fiatal lengyelek körében. Sankoff et al. szerint a diskurzusjelölők problémamentes használata megfelelő indikátor annak kimutatására, mennyire integrálódott a beszélő a helyi beszélőközösségbe (1997: 191). Nestor hat 7–15 év közötti iskolást vizsgálva arra jutott, hogy a nem és a lakóhely potenciálisan szignifikáns faktor lehet abban, milyen a *like* diskurzusjelölő pozicionális eloszlása beszédükben. Írását előtanulmánynak szánta, így később várhatunk átfogó elemzést a témában.

A negyedik fejezet (73–84) az egyedüli a kötetben, amely Ausztriában élő lengyelek nyelvhasználatával foglalkozik. Barbara Ewa Bidzińska a *Kölcsönös attitűdök, az integráció folyamata és az identitásformálás az emigrált lengyelek között* alcímet adta tanulmányának. A jól felépített elméleti bevezető után ismerteti a két vizsgálati csoportból kapott eredményeket; az adatközlők 80%-a, húsz fő az 1980-as években emigrált Ausztriába, öt fő pedig már Ausztriában született kétnyelvű huszonéves. Valamennyi interjúalany identitásá-

nak fontos része a lengyel nyelv, de többségük — az 1. csop. 90%-a, a 2. csop. 100%-a — nem akar visszaköltözni Lengyelországba. A legszignifikánsabb különbség a két csoport között abban mutatkozott meg, hogy az idősebb generáció 90%-a az osztrák társadalom részének érzi magát, míg a második generációs fiatalok 80%-a nem érez kötődést.

Ewelina Debaene és John Harris közös munkája az ötödik fejezet (85–105), amely *Divergencia, konvergencia és elkerülés az anyanyelvi beszélők irányába* címet kapta. A WANDACHOWICZ által (2002: 11) „semmi-generáció”-nak nevezett, Írországba emigrált lengyel fiatalokkal végzett kutatásból az derült ki, hogy nagy hangsúlyt fektetnek az angol tanulása és használata során a kommunikatív hatékonyságra. A következő tényezők befolyásolják leginkább az adatközlők kommunikációs alkalmazkodását: az emigrálás eredeti oka; az írországi élettel való megelégedettség foka; a kiköltözés előtti, lengyelországbeli élettel való megelégedettség mértéke; a kezdeti angol nyelvtudás szintje; az ír akcentus iránti attitűd; az etnikai identitás; a bevont beszélők és nyelvhasználati kontextusok

A szerzők szerint a peremcsoport-hoz, a társadalmon kívüliséghez való érzés az egyedüli faktor, amely a lengyel akcentus teljes elvesztésére és az ír akcentus teljes felvételére sarkallhatja az emigránsokat.

Az utolsó három fejezetben az írországi lengyeleken végzett pszicholingvisztikai vizsgálatok eredményeit ismerhetjük meg. A fo-

nológiai rövidtávú memória és a L2 lexikai tudás közötti kapcsolat oksági iránya c. fejezetben (106–133) Agnieszka Skrzypek hatvan felnőtt korú nyelvtanulóval foglalkozik. A keresztábra-korrelációs paradigma használatával kimutatta, hogy az A2-es szinten a fonológiai rövidtávú memória (PSTM) nagysága erősebben hat az új L2-szavak elsajátítására, mint fordítva. Ugyanakkor a B1-es szinten nem volt szignifikáns a korreláció. Azaz a PSTM és a szókinccs-elsajátítás közötti kapcsolat ugyanúgy gyengül a nyelvtudás növekedésével a felnőtt L2-tanulók esetében, mint ahogy azt Gathercole et al. (1992) a 4–5 éves L1-et tanuló gyerekek esetében leírta.

A hetedik fejezetben (134–151) Romana Kopečková *Az írországi lengyel gyermek és felnőtt tanulók szegmentális elsajátításával* foglalkozik. Nyolc magánhangzó képzését vizsgálta a negyvenfős csoporton (húsz gyermek és húsz felnőtt), egy tizenkilenc fős lengyelországi lengyel és egy húszfős írországi angol kontrollcsoporttal összevetve. Eredményei azt mutatták, hogy az emigráns gyerekek ugyanolyan pontosan ejtették a vizsgált magánhangzókat, mint az anyanyelvi beszélő gyerekek. Emellett a fiatal lengyelországi L2-tanulóknál szignifikánsan érhetőbbben produkálták a hangokat. Ugyanakkor a felnőtt L2-tanulók mindkét országban hasonlóan teljesítettek, mindössze azoknak a hangoknak az ejtésében fejlődtek az Írországon élők, amelyek hasonlóan a lengyel nyelvben lévőkre.

A Polly Walsh és David Singleton által írt utolsó fejezet (152–182) *Az angol lexikai elsajátítás változatai az írországi lengyel emigráns gyermekek körében* címet kapta. Kilenc 6–7 éves lengyel–angol kétnyelvű és kilenc ír angol anyanyelvű gyermek szótanulását vizsgálták a Test of Word-Finding (German, 2000) és az Aston Index Vocabulary Scale (Newton–Thomson, 1976) programok segítségével. Az eredmények azt mutatták, hogy a lengyel gyerekek angol expresszív szókinccstudásának mértéke különbözik ír kortársaiktól. Kevesebb szót ismernek, de gyorsabban nő a szókinccsük. Ezzel egy időben a szavak jelentését kevésbé tudják, így szókinccsismeretük gyengébb minőségű. A főneveket könnyebben jegyzi meg, mint az igéket, s az elvont főnevek könnyebbek számukra, mint a konkrétak. Az igényesen szerkesztett könyv fejezetei önmagukban is önálló egésznek alkotnak, mivel nyolc különböző kutatást ismerhet meg az olvasó, ugyanakkor jól kiegészítik egymást, s összekapcsolásukkal kapunk teljesebb képet a témában.

Az utolsó fejezet szerzői felhívják a figyelmet arra, hogy eredményeiket az írországi tanároknak és a terapeutáknak hasznos lenne beépíteni a tanításba, a nyelvfejlesztésbe. Mindazonáltal a kötet egészére elmondható, hogy minden olyan magyarországi szakembernek és érdeklődőnek is ajánlható, akit foglalkoztat az identitás és a nyelvek egymásra hatásának kérdése.

Jegyzet

A recenzióban megjelenő címeket a recenzens fordította magyarra.

*KONFERENCIA-BESZÁMOLÓK***Irodalom**

- Gathercole, S.E. et al.** (1992) Phonological memory and vocabulary development during the early school years: A longitudinal study. *Developmental Psychology* 28 (5), 887–898.
- German, D.J.** (2000) *Test of Word-finding*, (2nd edn). Texas: Pro-ed.
- Newton, M. – Thomson, M.E.** (1976) *The Aston Index*. Wisbech: Learning Development Aids.
- Robinson et al.** (2001) Goldvarb 2001, online at <http://www.york.ac.uk/depts/lang/webstuff/goldvarb/>
- Sankoff, G. et al.** (1997) Variation in the use of discourse markers in a language contact situation. *Language Variation and Change* 9, 191–218.
- Wandachowicz, K.** (2002) Generacja Nic. *Gazeta Wyborcza*, 2002/09/05, 11.

BAGLADI ORSOLYA

XII. EASA Konferencia

(Franciaország,

2013. szeptember 4-7.)

2013. szeptember 4. és 7. között Franciaországban került sor az EASA (European Association for Studies on Australia) tizenkettedik, kétévenként megrendezésre kerülő konferenciájára az Université Michel de Montaigne-Bordeaux 3 szervezésében, amelynek a hagyományoknak megfelelően magyar résztvevője is volt. A franciaországi tanácskozást, amely 24 szekcióban, 78 résztvevővel működött *On the Margins* címmel hirdették meg a szervezők.

A számos irodalmi díjjal kitüntetett ausztrál író, Gail Jones, a konferencia első plenáris előadójaként utalt az ausztrál őslakos szabadságharcos *Yagan* 2010-es újratemetésére, akit 177 évvel korábban fejeztek le tevékenységéért. Az ausztrál tanulmányokban a 'perem', 'szél' szavakat általában térbeli határokkal összefüggésben használják, Jones azonban az idő vonatkozásában közelítette meg.

A nem kevésbé ismert és elismert Philip McLaren ausztrál író arra a kérdésre kereste a választ plenáris előadása során, hogy az irodalmi művekben vajon hitelesen ábrázolják-e az ausztrál őslakosok kultúráját, nyelveiket és hitvilágukat.